

FELJTON

DR. TOMISLAV KOVAČ O ZAOKRETU CRKVE U ODNOSU PREMA ŽIDOVIMA „Deklaracija **Nostra aetate se smatra 'magna chartom' međureligijskoga dijaloga“ (2/6)**

DR. TOMISLAV KOVAČ

Ovaj feljton naglašava kako je došlo do preobrazbe odnosa kršćana i Židova te aktualnom kršćansko-židovskom dijalu i njegovim perspektivama. Bavi se međuodnosom kršćanstva i židovstva, teološkim i kulturnim odrednicama međureligijskoga dijaloga u svjetlu deklaracije *Nostra aetate* te na taj način želi pridonijeti razvoju dijaloga Katoličke Crkve i židovstva.

16.12.2022. / 08:00 / Ivan Tašev

Ove godinu u listopadu obilježilo se šezdeset godina otkako je započeo Drugi vatikanski koncil, to zborovanje biskupa koja je značajno utjecalo i na kršćansko-židovske odnose. Dapače, iz korijena ih je promijenilo donošenjem – tri godina od početka Koncila, u listopadu 1965. – Deklaracije o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama, gdje se u četvrtoj točci jasno ističe duhovnu povezanost i zajedničku baštinu Crkve i roda Abrahamova, Izaka i Jakovljeva.

No put do toga nije bio jednostavan ni lagan. S povijesnim odmakom od gotovo šest desetljeća danas će mnogi govoriti kako je *Nostra aetate* dovela do „teološke revolucije“ u židovsko-kršćanskim odnosima, da se time dogodio zaokret u odnosu Katoličke Crkve prema židovstvu... O važnosti toga dokumenta razgovarali smo s doc. dr. sc. Tomislavom Kovačem, pročelnikom Katedre fundamentalne teologije Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i tajnikom Odbora Hrvatske biskupske konferencije za odnose sa Židovima i muslimanima.

Pročelnik Katedre fundamentalne teologije KBF-a u Zagrebu doc. dr. Tomislav Kovač: Dijalog nije uvijek jednostavan, između ostaloga zato što židovstvo nema jedinstvenu institucionalnu i hijerarhijsku strukturu te su vjerske tendencije u suvremenom židovstvu vrlo različite, neke su otvorene, a druge strogo zatvorene dijalogu

Židovi imaju privilegirano mjesto

Koliko se odnos Katoličke Crkve prema Židovima u pripremnoj fazi Drugoga vatikanskog koncila uopće uzimao u razmatranje? Kako je onda odnos Katoličke Crkve prema židovskome narodu postao važna točka „dnevnoga reda“ na Koncilu?

DR. KOVAČ: U pripravnoj fazi Koncila ništa nije dalo naslutiti da će Crkva službeno progovoriti o drugim religijama, ali bila je želja, osobito od strane europskih biskupa, da se priredi izjava o Židovima, kako zbog tragedije Holokausta koju je židovski narod pretrpio pod nacističkom vladavinom, tako i zbog volje da se nadiće neprijateljsko gledanje na Židove koje je stoljećima prevladavalo ne samo u Katoličkoj Crkvi, nego općenito u kršćanstvu. Veliku zaslugu u tome je, između ostalih, imao Jules Isaac, židovski povjesničar iz Francuske, koji je puno pisao o korijenima antisemitizma, naročito u kršćanstvu, a u isto vrijeme bio je veliki promicatelj židovsko-kršćanskoga prijateljstva. Mnogi koncilski oci

bili su svjesni da je došlo vrijeme drukčijega teološkoga pogleda na židovstvo. Naime, gotovo dva tisućljeća u kršćanstvu je prevladavala tzv. teologija supstitucije, utemeljena poglavito na svetom Pavlu koji je isticao kako je Crkva novi izabrani Božji narod koji zamjenjuje „stari“ izraelski narod. Kršćani su krštenjem postali djeca Božja, sinovi i kćeri Božjih obećanja ispunjena u Isusu Kristu, preko kojega je Bog uspostavio novi savez, koji nadomještava i ukida „stari savez“ prethodno uspostavljen s Izraelom.

Razumljivo je, stoga, zašto Drugi vatikanski koncil na židovstvo ne gleda kao na „stranu“ religiju ili kao na jednu religiju među ostalima, nego prije svega u odnosu na Krista i na Crkvu, koja je izravno proizašla iz židovskoga naroda. To potvrđuje činjenica da je izjava o Židovima prvotno trebala biti objavljena kao dodatak dogmatskoj konstituciji o Crkvi ili dekreta o ekumenizmu, a ne u sklopu zasebnoga dokumenta, kao što će se to kasnije dogoditi s deklaracijom *Nostra aetate*. Unatoč tome, Koncil ipak govori o židovskome narodu u dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium*, u glasovitom br. 16 posvećenom nekršćanima, među kojima na prvom mjestu stoje Židovi jer su po biblijskoj objavi najbliži Crkvi i kršćanima. Iz te perspektive shvaćamo zašto će, za Crkvu, Židovi uvijek imati privilegirano mjesto u međureligijskome dijalogu.

Prvotna izjava izrasla u poseban dokument

U kakvim je okolnostima donesena Deklaracija ***Nostra aetate*** o odnosu prema nekršćanskim religijama? Je li to bio zajednički stav svih koncilskih otaca ili je do toga došlo svojevrsnim lobiranjem?

DR. KOVAC: Kao što smo rekli, Koncil nije na početku imao namjeru progovoriti o drugim religijama. Međutim, odluka da se doneše izjava o Židovima potaknula je neke koncilske oce da postave pitanje odnosa Crkve i prema drugim religijskim tradicijama, koje su puno brojnije i rasprostranjenije u svijetu i među kojima je Crkva ponekad stoljećima prisutna. Najprije su reagirali biskupi iz muslimanskoga svijeta, osobito s Bliskoga istoka, gdje kršćani žive među muslimanima gotovo četrnaest stoljeća, nerijetko u teškim uvjetima. Ti su se biskupi pribojavali da će concilska izjava o Židovima biti negativno percipirana među muslimanima, kao znak podrške nedavno uspostavljenoj Izraelskoj državi koja je, osobito u Palestini i na širem Bliskom istoku, doživljena kao usurpacija teritorija i neizravna zapadnjačka ingerencija nad

muslimanskim svijetom. Zato će koncilski oci smatrati važnim naglasiti, u samoj deklaraciji *Nostra aetate*, kako je govor Crkve o Židovima prvenstveno motiviran „religioznom evanđeoskom ljubavlju“, a ne političkim razlozima.

Drugi vatikanski koncil na židovstvo ne gleda kao na „stranu“ religiju ili kao na jednu religiju među ostalima, nego prije svega u odnosu na Krista i na Crkvu, koja je izravno proizašla iz židovskoga naroda. Govor Crkve o Židovima prvenstveno motiviran „religioznom evanđeoskom ljubavlju“, a ne političkim razlozima.

Zatim su i neki drugi biskupi, osobito iz Azije i Afrike, izrazili želju da Koncil također nešto kaže o hinduizmu, budizmu i o tradicionalnim religijama, koji Crkvi predstavljaju veliki misijski izazov. Rasprave o tim pitanjima pojavile su se tek za vrijeme drugoga koncilskoga međuzasjedanja, između jeseni 1963. i jeseni 1964. godine, i imale su veliku podršku novoizabranoga pape Pavla VI. Tako je prvotna izjava o Židovima izrasla u poseban dokument, deklaraciju *Nostra aetate* o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama, koja je službeno proglašena 28. listopada 1965., na početku četvrtoga koncilskoga zasjedanja. Sastavljanju deklaracije najviše su pridonijeli teološki stručnjaci, koji su često bili misionari. Treba, također, reći da namjera deklaracije nije bila detaljno opisati ili prosuđivati nauk dotičnih religija, nego prije svega preispitati odnos Crkve prema njima i njihovim sljedbenicima, ističući zajedničke duhovne i moralne elemente u svrhu izgradnje zajedništva i suradnje u jednom svijetu koji se sve više povezuje i postaje međuovisan.

Novi odnos Crkve prema svijetu

Što je bila glavna točka prijepora? Spominje se da su dokumentu *Nostra aetate* prethodile rasprave, pa često i oštreljive...

DR. KOVAC: Kao što ste napomenuli, bilo je i kritičkih rasprava pri donošenju takve deklaracije. Moramo biti svjesni da je tim dokumentom Katolička Crkva potpuno promijenila svoj dotadašnji stav prema nekršćanskim religijama, koji je uglavnom bio vrlo isključiv. Neki su se koncilski oci pridobivali da takvom pozitivno intoniranom deklaracijom Crkva ne relativizira samu sebe i svoje evangelizacijsko poslanje. Isto tako, postavilo se pitanje ako Crkva u drugim religijama priznaje prisutnost

„sjemenki“ Božje riječi i elemente istine, milosti i svetosti, znači li to da se druge religije mogu smatrati putevima spasenja? Kako to onda pomiriti s vjekovnim aksiom da „izvan Crkve nema spasenja“ i kakve to posljedice ima za cjelokupni nauk i poslanje Crkve? Ni deklaracija ni Koncil ne zalaze u takva pitanja, ali pružaju dovoljno temelja za novu teologiju religija, koja će se kao posebna teološka grana uvelike razvijati nakon Koncila.

U svakom slučaju, deklaracija *Nostra aetate* unijela je novi mentalitet u Katoličku Crkvu, na koji neki koncilski oci nisu bili spremni. To objašnjava zašto su upravo deklaracija *Nostra aetate* (88 non placet, naspram 2221 placet i 3 nevažeća glasa), zajedno s pastoralnom konstitucijom *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu (75 non placet), deklaracijom *Dignitatis humanae* o slobodi vjerovanja (70 non placet), ali također s dekretom *Inter mirifica* o sredstvima društvenoga priopćavanja (503 non placet), koncilski dokumenti koji su doživjeli najveći otpor kod konačnoga glasovanja, iako ih je ogromna većina koncilskih otaca prihvatile. Možemo danas reći da upravo ti dokumenti, koji se zalažu za jedan posve novi odnos Crkve prema svijetu, najbolje odražavaju duh *aggiornamenta* kojega je priželjkivao papa Ivan XXIII. kad je sazvao Koncil.

Snažne riječi i poticaji

Što zapravo stoji u temelju dokumenta *Nostra aetate* ako gledamo 4. točku Deklaracije?

DR. KOVAC: Glavna nakana koncilske izjave o Židovima bila je prevrednovati dotadašnji stav Crkve prema židovskome narodu i postaviti nove temelje kršćansko-židovskim odnosima. Nećemo pogriješiti ako kažemo da je tekst o Židovima glavni tekst deklaracije *Nostra aetate*, zato je ujedno i najduži: sadrži čak osam paragrafa. U tom tekstu Židove se prije svega promatra u odnosu na otajstvo Crkve, štoviše, sama riječ „Crkva“ pojavljuje se dvanaest puta u tekstu. Time je Koncil želio podsjetiti na najužu povezanost Crkve sa židovskim narodom, koja proizlazi iz biblijske objave. U tu svrhu deklaracija više puta naglašava duhovno srodstvo Crkve „s rodom Abrahamovim“ (NA 4,1) i „veliku duhovnu baštinu“ (NA 4,5) zajedničku Židovima i kršćanima, koja se proteže od patrijarha, Mojsija i prorokâ pa sve do Krista, blažene Djevice Marije, svetoga Pavla i drugih apostola, te prvih kršćanskih učenika koji su potekli iz židovskoga naroda.

Zanimljivo je primijetiti veliko poštovanje kojim Crkva u tekstu govori o

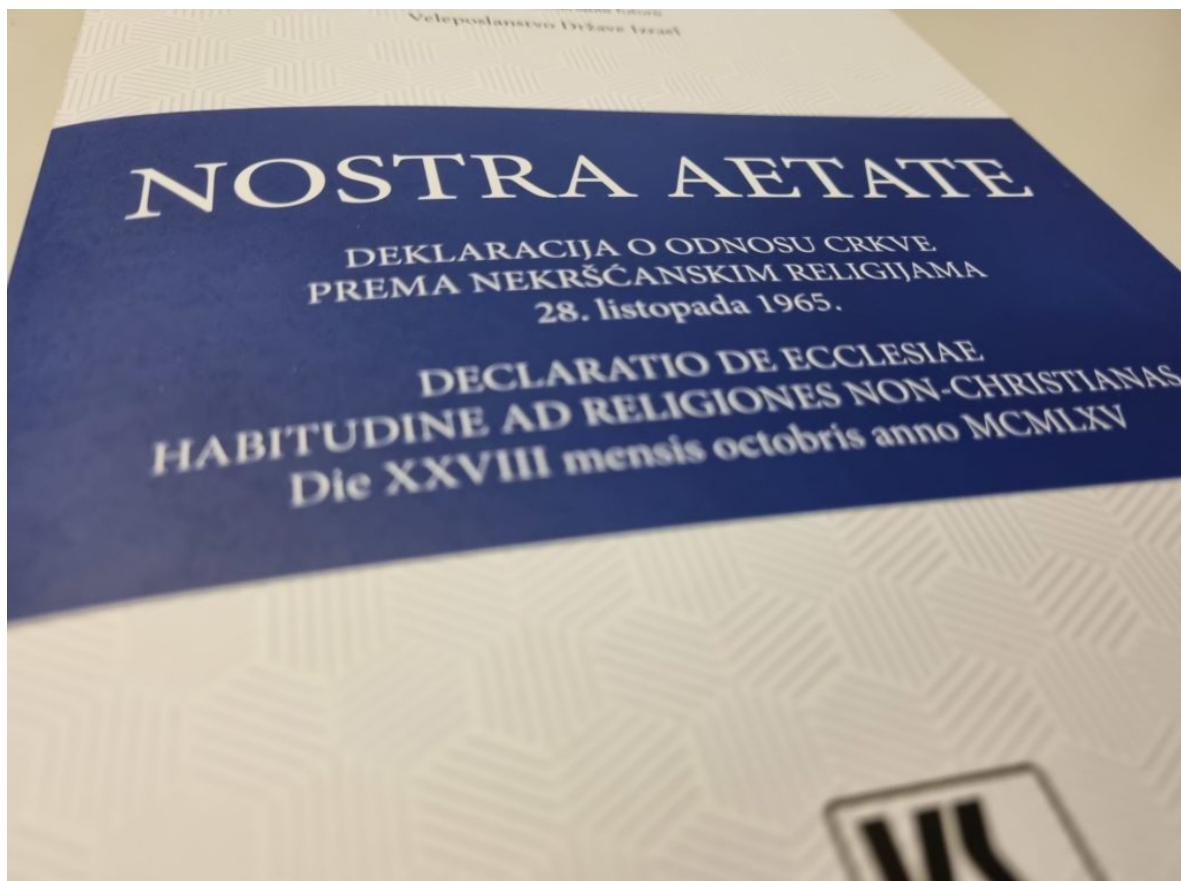
Židovima. Osim naglašavanja što je kršćanima i Židovima zajedničko, deklaracija želi također ispraviti glavne nesporazume koji su stoljećima opterećivali kršćansko-židovske odnose. Tako, na primjer, tekst jasno kaže da Židovi, iako velikim dijelom nisu primili evanđelje ili su mu se čak suprotstavljeni, ipak ostaju „vrlo dragi Bogu, čiji su poziv i darovi neopozivi“ (NA 4,4). Time se priznaje trajna valjanost Božjega saveza s izraelskim narodom i na neki način nadilazi dotadašnja teologija supstitucije.

Isto tako, od iznimne je važnosti što deklaracija vrlo jasno ističe kako se ne smije sve Židove držati odgovornima za Kristovu smrt, ni one koji su tada živjeli, ni današnje Židove. To je golem iskorak u stavu Crkve prema Židovima jer je poznato kako se stoljećima o Židovima govorilo kao o „deicidnom narodu“, koji je dao ubiti Sina Božjega. Takvo naopako mišljenje uvelike je zatrovalo kršćanski pogled na Židove, a nažalost još uvijek je prisutno kod pojedinih kršćana. Povezano s tim, *Nostra aetate* doslovno kaže: „Iako je Crkva novi Božji narod, neka se ipak Židovi ne prikazuju kao da su od Boga odbačeni i prokleti, kao da bi to proizlazilo iz Svetoga pisma“ (NA 4,6). To je naročito važno u katehezi i u propovijedanju Božje riječi, napominje deklaracija, gdje se o Židovima ne smije naučavati nešto što bi bilo protivno evanđeoskoj istini i Kristovom duhu. Napokon, u deklaraciji *Nostra aetate* Crkva kategorički osuđuje sve vrste progona, diskriminacija i zlostavljanja ljudi zbog rasnih, vjerskih ili bilo kojih drugih razloga, a posebno „žali mržnju, progone i očitovanja antisemitizma, kojima su u bilo koje vrijeme i s bilo koje strane Židovi bili pogodeni“ (NA 4,7). To su vrlo snažne riječi i poticaji, koji su potpuno promijenili odnos Crkve prema židovstvu i židovskome narodu.

Zanimljivo je primjetiti veliko poštovanje kojim Crkva u tekstu *Nostra aetate* govori o Židovima. Osim naglašavanja što je kršćanima i Židovima zajedničko, deklaracija želi također ispraviti glavne nesporazume koji su stoljećima opterećivali kršćansko-židovske odnose.

Međutim, čini mi se važnim podsjetiti kako su još prije Koncila mnogi katolički i drugi intelektualci usrdno pozivali na promjenu stava prema Židovima i glasno govorili da je antisemitizam nespojiv s kršćanstvom. Spomenimo samo francuskoga pjesnika Charlesa Péguyja ili filozofe Jacquesa Maritaina i Nikolaja Berdjajeva. Sjetimo se, također,

nedvosmislene izjave pape Pija XI. iz 1938. godine: „Antisemitizam je pokret uz kojega mi, kršćani, ne možemo nikako prionuti... Antisemitizam je nedopustiv, mi smo duhovno Semiti... Po Kristu i u Kristu mi smo duhovni potomak Abrahama“. Tim je riječima papa želio ukazati na duhovno srodstvo koje veže kršćane i Židove i apelirati na prestanak progonstva židovskoga naroda uoči Drugoga svjetskoga rata. Poznato je kako je puno članova Crkve, klerika i vjernika laika, nastojalo Židovima spasiti život za vrijeme Holokausta. Isto je činio zagrebački nadbiskup, blaženi Alojzije Stepinac, sklanjujući mnoge Židove, Srbe, Rome i druge ljudе te usprotivivši se uspostavi rasnih zakona koje su njemačke vlasti bile nametnule Hrvatskoj. U jednoj propovijedi, iz 1942. godine, rekao je da „svi narodi i rase potječu od Boga i da stvarno postoji samo jedna rasa, a to je Božja rasa... čiji se rodni list nalazi u Knjizi Postanka.“ Slične je poruke slao i u drugim propovijedima i prilikama, želeći što više ljudi zaštитiti od progonstva i smrti. Ovih nekoliko primjera, među mnogim ostalima, svjedoče o jednom ozračju među kršćanima i u Crkvi koje je, na svoj način, pripremalo ono što će deklaracija *Nostra aetate* službeno izreći o Židovima i o sljedbenicima drugih religija.

Povijesni događaj bez presedana

Mnogi danas s povijesnim odmakom od gotovo šest desetljeća govore

kako je deklaracija **Nostra aetate** dovela do „teološke revolucije“, da je „promijenila tijek vjerske povijesti“. Je li se zaista s **Nostra aetate** dogodio toliki zaokret Crkve?

DR. KOVAC: Možda „revolucija“ nije najprikladnija riječ, jer taj pojam u sebi često nosi nešto negativno. Radije bih govorio o velikom i odlučujućem preokretu ili, poput nekih teologa, o „kopernikanskom obratu“ Katoličke Crkve prema drugim religijama. Iako se taj obrat dogodio poprilično iznenada, nepovratno je promijenio odnos Katoličke Crkve, a onda i širega kršćanstva, prema drugim religijskim tradicijama i otvorio novu eru u međureligijskim odnosima na svjetskoj razini.

Zanimljivo je primjetiti kako je deklaracija *Nostra aetate*, premda je najkraći dokument Drugoga vatikanskog koncila – sadrži samo pet točaka, koncilski dokument koji je doživio najveći odjek u nekršćanskome svijetu i dandanas se smatra *magna chartom* međureligijskoga dijaloga. Kad je kardinal Augustin Bea predstavio deklaraciju, nakon što je proglašena, usporedio ju je s biblijskom slikom zrna gorušice, odnosno, najmanjega sjemena iz kojeg je izraslo stablo na kojem mnoge ptice, tj. nekršćanske religije, mogu na određeni način imati svoje mjesto. Istina je da taj preokret nosi velike teološke izazove, koji traže nove paradigmе kršćanskoga govora o Bogu i o drugim religijama.

Najkonkretniji plod deklaracije *Nostra aetate* jest, svakako, međureligijski dijalog, koji je postao jedno od najprepoznatljivijih djelovanja poslijekoncilske Crkve. Tajništvo za nekršćane, kojega je ustanovio Pavao VI. na Duhove 1964. godine i kojega je Ivan Pavao II. 1988. preimenovao u Papinsko vijeće za međureligijski dijalog, uzdigavši ga na razinu rimske kurije, objavili su više službenih dokumenata na tu tematiku. Deklaracija je, također, nadahnula prvu međureligijsku molitvu za mir, koja se održala u Asizu 27. listopada 1986. na inicijativu pape Ivana Pavla II. Ta molitva predstavlja povjesni događaj bez presedana i svake se godine u mnogim crkvama diljem svijeta obilježava, uglavnom pod nazivom „duh Asiza“. Bez deklaracije *Nostra aetate* nemoguće je, iz katoličke perspektive, razumjeti ni deklaraciju o ljudskome bratstvu za mir u svijetu i zajednički suživot koju su papa Franjo i veliki imam Ahmed al-Tajeb zajedno potpisali u Abu Dhabiju 4. veljače 2019. Mnogi stručnjaci smatraju da su upravo te dvije deklaracije danas najvažniji dokumenti na području međureligijskoga dijaloga.

Međutim, iako deklaracija *Nostra aetate* označava temeljni preokret

Katoličke Crkve prema drugim religijama na najvišoj službenoj razini, treba priznati da taj preokret nije još dovoljno zahvatio bazu, tj. Crkvu na lokalnoj razini. Većina katoličkih vjernika je, nažalost, jako malo, gotovo nikako, upućena u Drugi vatikanski koncil, iako taj Koncil predstavlja najvažniji događaj Katoličke Crkve u 20. stoljeću i trebao bi obilježiti suvremenih katoličkih identitet, kao bitno dijaloški identitet. U tome vidim veliki propust pastoralnoga djelovanja poslijekoncilske Crkve, koji danas poprima neke zabrinjavajuće posljedice.

Iako deklaracija *Nostra aetate* označava temeljni preokret Katoličke Crkve prema drugim religijama na najvišoj službenoj razini, treba priznati da taj preokret nije još dovoljno zahvatio bazu, tj. Crkvu na lokalnoj razini.

Korjenita promjena mentaliteta

Što je s današnje perspektive gledano najveća vrijednost deklaracije *Nostra aetate* kada se gleda povijest kršćansko-židovskih odnosa?

DR. KOVAC: Najveća je vrijednost zasigurno novi pogled na židovski narod i iskrena želja da se razvija bratski dijalog između Židova i kršćana. Ta promjena pogleda potaknula je također novi pristup biblijskim i teološkim znanostima, koje puno više uvažavaju židovsko podrijetlo samoga Isusa i židovske korijene Crkve i cijelog kršćanstva. Katolička teologija danas objektivnije tumači mjesto i ulogu izraelskoga naroda u povijesti spasenja i poštuje vlastitost židovske vjere. Odlučnost kojom se Crkva distancirala od svakoga oblika antisemitizma i diskriminacije također je ohrabrujuća. Sve su to veliki iskoraci Katoličke Crkve, koje treba još osvijestiti i s kršćanske i sa židovske strane.

Osim toga, nakon Koncila uslijedile su brojne dijaloške geste prema Židovima. Pavao VI. je 1974. godine ustanovio Povjerenstvo za odnose sa židovstvom, koje je pod ingerencijom Papinskoga vijeća, danas Dikasterija, za jedinstvo kršćana. Pavao VI. je, također, prvi papa u povijesti koji je hodočastio u Svetu Zemlju, u siječnju 1964. godine, još za vrijeme Koncila. Isto će učiniti Ivan Pavao II. povodom obilježavanja Velikoga jubileja 2000. obljetnice kršćanstva, pa tako i Benedikt XVI. 2009. godine i papa Franjo 2014. godine. Ivan Pavao II. posjetio je veliku rimsku sinagogu u travnju 1986. godine, i u njoj se pomolio s glavnim rabinom. To je bio prvi put, od početaka kršćanstva, da je jedan papa posjetio sinagogu,

zato taj događaj ima veliko simbolično značenje u novim kršćansko-židovskim odnosima. Poznato je da je Ivan Pavao II. Židove rado nazivao „našom starijom braćom“, a Benedikt XVI. „našim ocima“ u vjeri. U tom duhu je i papa Franjo 2017. godine izjavio da se „Židovi i kršćani trebaju osjećati kao braća, ujedinjena istim Bogom“.

Sve su to plodovi deklaracije *Nostra aetate*, koji svjedoče o jednoj korjenitoj promjeni mentaliteta Crkve prema Židovima. Tome bismo mogli dodati bezbroj inicijativa pojedinaca i udruga koje intenzivno promiču kršćansko-židovski dijalog. Taj dijalog nije uvijek jednostavan, između ostaloga zato što židovstvo nema jedinstvenu institucionalnu i hijerarhijsku strukturu te su vjerske tendencije u suvremenome židovstvu vrlo različite, neke su otvorene, a druge strogo zatvorene dijalogu. Unatoč tome, Koncil je postavio dobre temelje za puno konstruktivnije kršćansko-židovske odnose, koje treba još unaprijediti ondje gdje je moguće.

Protužidovsko raspoloženje

Je li do tada u službenim tekstovima crkvenoga učiteljstva, u liturgijskim tekstovima i u drugim dokumentima bilo naznaka koji bi mogli dati povodu za širenje antisemitizma, kako to neki vole naglašavati?

DR. KOVAC: Nažalost, to se ne može zanijekati. Činjenica jest da Novi zavjet puno puta ističe kako židovski narod u cjelini nije povjerovao u Isusa kao Mesiju i Sina Božjega. Na temelju toga će posebno sveti Pavao, kao obraćenik iz židovstva, ponavljati kako su se Židovi pokazali nevjernima Božjim obećanjima, da su predali Krista na smrt, da su se svojom nevjерom od sinova obećanja vratili u sinove ropstva itd. Takav govor će izravno utjecati na ranu i kasniju kršćansku apologetiku spram Židova, počevši od svetog Justina i njegova djela *Razgovor s Trifunom* pa nadalje.

U 7. stoljeću katolička liturgija Velikoga petka uvela je zaziv *Oremus et pro perfidis Judaeis*, kojim je Crkva molila za obraćenje Židova. Latinska riječ *perfidii* ovdje ponajprije znači „nevjeran“, odnosno „nevjernik“, u smislu da su Židovi odbili vjerovati u Isusa Krista i prihvativi kršćanstvo.

Međutim, kasnije će pojам *perfida*, osobito u prijevodima na narodnim jezicima i u antižidovskom ozračju, poprimati sve negativnije značenje poput „pokvaren“, „lažljiv“, „podmukao“, „zloban“ itd. Takvi i slični pridjevi stoljećima će stigmatizirati Židove i prenositi antisemitski mentalitet, koji će se posebno širiti preko propovijedi i vjeronomuških

Isaac to je nazvao „učenje prezira“ (*l'enseignement du mépris*). Tek će papa Ivan XXIII. 1959. godine ukinuti gornji molitveni zaziv. U misalu Pavla VI. iz 1970. godine Crkva ne moli više za „obraćenje“ Židova, a u novoj Sveopćoj molitvi Velikoga petka stoji: „Molimo i za Židove: njima je prvima Gospodin Bog naš govorio. Neka im dade da rastu u njegovoj ljubavi i vjernosti Savezu.“ Time se ističe izabranost Izraela kao prvoga Naroda Božjega i prihvaća Židove u odnosu na Savez koji su primili.

Još su prije Koncila mnogi katolički i drugi intelektualci usrdno pozivali na promjenu stava prema Židovima i glasno govorili da je antisemitizam nespojiv s kršćanstvom.

U kršćanskom srednjovjekovlju, na Zapadu, Židove su pratile tri glavne optužbe: da ritualno ubijaju nežidovsku djecu, obeščaju posvećene hostije i truju bunare kako bi širili smrtonosne zaraze. Židovi su često bili proganjani i marginalizirani, morali su nositi znak raspoznavanja na odjeći, plaćati dodatne poreze i, naravno, prema naučavanju Crkve bili su osuđeni na pakao. Jedan od najmarkantnijih izraza katoličke vjerske isključivosti u srednjem vijeku nalazimo u *Dekreту o Jakobitima* Firentinskoga sabora 1442. godine, u kojem piše kako „Crkva čvrsto vjeruje, ispovijeda i naviješta da nitko od onih koji se nalaze izvan Crkve katoličke, i to ne samo pogani već i Židovi ili heretici i šizmatici neće moći postići život vječni, nego će otici u oganj vječni pripravljen đavlu i njegovim anđelima (Mt 25,41)“. Iako takvu izjavu treba promatrati u njezinom povijesnome kontekstu, ona je svjetlosnih godina udaljena od onoga što Drugi vatikanski koncil naučava o ekumenizmu i drugim religijama. Nemoguće je danas opravdati takve izjave i stavove, koji se potpuno protive evanđelju.

Protužidovsko raspoloženje bilo je, također, prisutno u protestantizmu i pravoslavlju. S prosvjetiteljstvom stanje se malo poboljšava. Tijekom 19. i do sredine 20. stoljeća, u pojedinim europskim zemljama, Židovi često pripadaju društvenoj, gospodarskoj i kulturnoj eliti. Međutim, negativna percepcija Židova nije posve nestala. Simptomatičan izraz toga glasovita je afera Dreyfus u Francuskoj krajem 19. stoljeća, a kobni vrhunac tek će doći s radikalnom antisemitskom ideologijom nacional-socijalizma. Nažalost i danas smo svjedoci porasta novih oblika antisemitizma, osobito među dijelom mlađe muslimanske populacije koja gleda na Židove isključivo kroz prizmu nekih kuranskih tekstova i izraelsko-palestinskoga sukoba.

Prema svemu tome, kada promotrimo dugu povijest antisemitizma, bilo bi licemjerno reći da Crkva i kršćani ne snose veliku odgovornost. Naravno, kao što smo naznačili, bilo je časnih iznimki. Kao katolici, možemo se prisjetiti onoga dirljivoga trenutka kada se sveti papa Ivan Pavao II., u godini Velikog jubileja 2000., iskreno i ponizno pokajao za sve grijehе koje je Crkva počinila u svojoj povijesti i molio za oproštenje. Među tim grijesima ubrojio je i grijehе u odnosu na židovski narod i grijehе protiv ljubavi, mira, ljudskih prava i poštivanja drugih kultura i religija. Iako se grijesi i propusti prošlosti ne mogu ispraviti, uvijek je moguće graditi bolju sadašnjost i budućnost.

Dr. Kovač tajnik je Odbora Hrvatske biskupske konferencije za odnose sa Židovima i muslimanima: „Deklaracija Nostra aetate, premda je najkraći dokument Drugoga vatikanskog koncila – sadrži samo pet točaka, koncilski je dokument koji je doživio najveći odjek u nekršćanskom svijetu i dandanas se smatra magna chartom međureligijskoga dijaloga“

Razvijanje međureligijskoga dijaloga

Ove je godine ustanavljen Odbor Hrvatske biskupske konferencije za odnose sa Židovima i muslimanima. Koji su ciljevi i skorašnji planovi Odbora?

DR. KOVAC: Taj je Odbor proizašao iz dotadašnjega Vijeća za ekumenizam i dijalog Hrvatske biskupske konferencije. Naime, po uzoru na Svetu Stolicu, Hrvatska biskupska konferencija željela je razlikovati i odijeliti ekumenizam, koji je za opću i našu Crkvu važniji, od međureligijskoga dijaloga, koji je u Hrvatskoj nešto manje zastupljen. Zato je, s jedne strane,

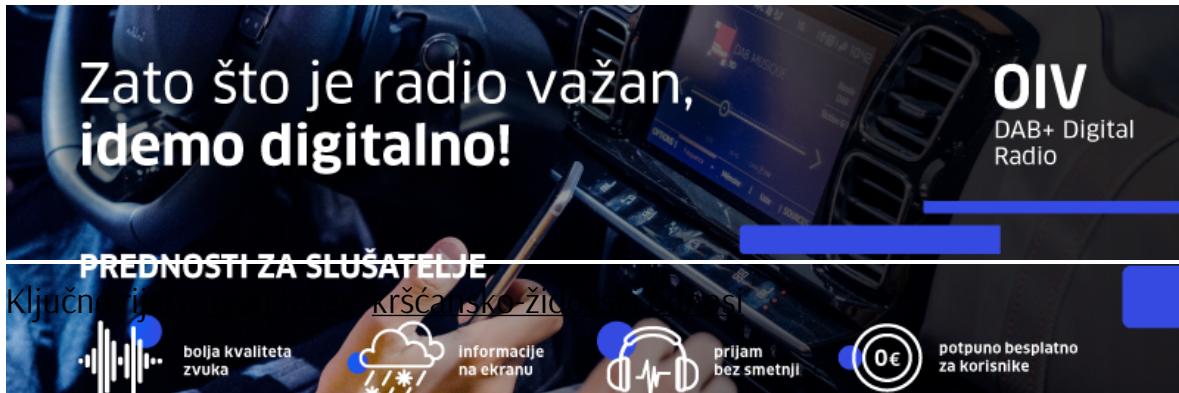
ustanovljena Biskupska komisija HBK-a za ekumenizam, a s druge strane, Odbor HBK-a za odnose sa Židovima i muslimanima. Naglasak je na Židove i muslimane jer su, po naučavanju Crkve, najbliži kršćanima po monoteističkoj vjeri, ukorijenjeni su u povijesti i kulturi ovih prostora i značajniji partneri u međureligijskom dijalogu u Hrvatskoj, ali nisu isključene i druge religijske zajednice. Predsjednik i Komisije i Odbora je mons. Antun Škvorčević, biskup požeški. Odbor je savjetodavno tijelo HBK-a i kao takvo ima zadaću razmišljati o odnosima Crkve i drugih religijskih zajednica u Hrvatskoj, u duhu deklaracije *Nostra aetate*, te ponuditi neke teorijske i praktične smjernice koje će biskupima pripomoći u razvijanju međureligijskoga dijaloga prije svega na razini HBK-a, a ako postoji prilike i volja, također na partikularnim razinama.

Trenutni planovi su susresti se s poglavarima židovskih zajednica i Islamske zajednice u Hrvatskoj, predstaviti im nakane Odbora i razmjenjivati ideje oko zajedničke suradnje. Među mogućim inicijativama jest organiziranje službenih međureligijskih susreta i zajedničke molitve, napose za žrtve Jasenovca i druge stradalnike u vrijeme Drugoga svjetskoga rata. Postoji, također, želja da se u skorašnjoj budućnosti sastavi jedna izjava ili kraći dokument o međureligijskome dijalogu u Hrvatskoj.

Autor: Ivan Tašev, novinar Glasa Koncila (itasev@glas-koncila.hr)

* Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije. Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i imena autora.

Daljnje korištenje vijesti u medijima samo uz prethodno odobrenje izdavača.

Sva prava pridržana © 2018 - 2022 Hrvatska katolička mreža